

bácsi kétségtelenül az emberi faj egyik legeredkeesebb, legrepresentánsabb, a költő előtt bódító perspektívákat nyitó diszpeldánya. Végzetlenül ügyes, szerencsés választás volt. Igaz, megpróbálkozott már vele Ibsentől Rakodcayig sokan, költők, bölcsészek és akadémiai pályázók, de azért bizonyos, hogy Julián még nem merült ki és nem merül ki soha, örök a témája, mint Kainé, mint Orestesé, mint Krisztusé, mint Napoleonné, avagy, hogy magyarok maradjunk — Dózsa Györgyé. Olyan, mint a Sphinx, amely előtt generationes et generationes haladnak el, kérdezve és feleletet nem kapva. A pogányéletöröm, amelybe belecsöp-pent a keresztény lemondás mérge — shakespearei téma és Shakespeare nem is irta meg. Vagy talán Hamlet? Hát igaz, Hamlet ur mindenre jó, még arra is, hogy Rostand kibérelje, sőt Kosztolányi is földézzé bűvös nevét a drámájáról szóló referádákban. Itt vigyázzon, ha szabad intenem, Hamlet klasz-szikus tépelődése még Apponyinak is árt, nem csak egy drámahősnek. A tisztelt közönség — erre is adni kell — a főhang felgördülése után azonnal tisztában akar lenni azzal, ki itt a drámai hős és ki a papuchhős. Szóval akciót, mentül több akciót és mentül kevesebb tépelődést. De ez talán akadémikus jellegű és nem érdemelt ráfogás. Azonban nem teljesen fölösleges. A dolog, őszintén szólva, igen tetszik, szinte érzem a lüktető sorokban a dráma lelkét. A jellemzés markánságát, a dialóg életjelenségét, erejét, talán olyankor túlradó erejét, a gondolatok mélységét, az egész dráma színét, illatát persze előre látom, nem is szólva a technikáról. A maga formaművészete több, mint tökéletes, túl van az ilyennek keresztelt bravurokon régen, mégis szeretném, ha ez a modern dráma prózában íródna. De itt a művész kezét irányítani erkölcsellen presszió, az természetes. Csak Herczeg Ocskayja és Bizancca gondoltatják ezt velem. Ami a barátságról szóló himnuszról illeti, az nem is himnusz, az valóság. Igaz, hogy a valóság olykor folytonossági hiányokban szenved, a bölcs Babits például két hete hallgat, pedig nógattam: a bölcs hallgat. A Virágfakadás ugye? „A bal lator” közlését megígérte Endrődy ur még november elején, de mondom, kifogásolta „az összeköppött zsidót”. Azóta a közlés szunyvad. Én ugyan most küldök neki a maga dolgaiból „finomabbakat”, mert ez az ifjú modernnek jelszava, ha megengedi a „Lasciate ogni speranza” stb. De mindenesetre maga küldjön menél több utat, részint a „Virágfakadás”-nak, részint a Sz. V.-nek. (Szeged és Vidéke). Írja meg, megkapta-e az Sz. V.-ben a „Tűz” levelemmel. A „Kifélé”-t még mindig keresik, úgy látszik. Megsürgetem, ha ugyan kapható még. Nem érintkezem a szegedi irodalom korifeusaival, csak maga az, akivel szellemileg közlekedem.

Babits lenne, ha volna. Írjon mielőtt Wienbe rándul. Miért nem marad közöttünk? A holnap bizonytalan. De csak írjon a mostani szegedi címre, ha eltávozom. Hogy hova, nem tudom még. Utánam küldik. Maga boldog, független, magaura, én rabszolga, vágnivaló emberanyag vagyok, álmodozó állat, aki csak akkor él, ha eloltja este a lámpát és a bizonytalan ködös, távoli, egyre távolodó jövőről szövi lázas, egyre színtelenebb álmát. Irjon.

Juhász Gyula.

„Der Gekreuzigte...”

Juhász Gyula írja Szegedről 1905 július 20-án:

Kedves Kosztolányi, köszönöm vigasztaló, emelő sorait, az erőteljes szalmaszálakat, amelyekbe gyöngö, veszendő lelkem kapaszkodni próbált, de hiába, hiába. Hallgatásom oka: teljes, tökéletes szellemi, erkölcsi, testi, lelki inpotencia. Ha — Péterfy Jenő —, aki si licet magna componere parvi szellemrokonom — azt írta Riedlnek: „Jobb szeretnék lenni egy pinián tobzó, mint Budapesten főreáliskolai tanár” úgy én is elmondhatom: Jobb szeretnék semmi lenni, mint valaki. Dicsvágy nem bánt, szerelem nem háborgat, élni nem tudok: mi lesz velem? — Néha úgy elfog a „sors láza”, hogy verejték veri ki homlokom és szemem ijesztő fényben cikázik. Ilyenkor gunyosan citálom fejemre Hamlet igéit: „Ó, mily dicső ész bomla össze itten!” — De azért hordozom az igát tovább. Tanulok és dolgozom és káromkodom. Minden meddő nap miatt. Filozófia, esztétika, költészet, művészet történelem, nyelvek, mind sorra kerülnek, mindig napirenden vannak. Mintha csak érezném, hogy vita brevis. — Mostanában örökké beteg voltam, a főbetegség mellett. A szenvedés fanatikusa lettem. Szomorú Keresztény. — — — Arany lírája: az egyetlen vigasztaló témám. Majd irok róla valamit. Talán. — „Nietzsche és a hellenizmus” című esszém közli majd a Magyar Szemle. Talán a jövő héten. Talán. Két hónapig terveztem. Egy nap alatt írtam. Lázasan, betegem. Ady Endrét szeretem. Majdnem olyan beteg, mint én, de föltétlenül okosabb. — Igaz, Nietzsche, a görögök és az evangélium egy marconán szép alakhoz vezettek. Julián császárhoz. Önmagamat látom a galileustól legyőzöttben. Az istenért megirta-e már? Még majd elírom, ami ugyan lehetetlen. Ez a görög — római-keresztény közkinés. Ne féljen. Én már nem íratom meg. Én? Hah! Irjon szép és nagy dolgokat. Olvasni még tudok — leveleket.

Der Gekreuzigte.

tői ösztönt táplálnunk, foglalkoztatnunk, tornáztatnunk kell, mint a többi alantasabb ösztöneinket: a táplálkozást, a nemit, mert ki lehetünk téve annak a veszélynek, hogy később teljesen el fog tűnni, ha ama kathegórikus imperatívusz felcsendül a lelkünkben. Csak ne várni sohasem, mindég késő van már. Ha ragyog a dél, este van. A reggel rózsafényes, sötét éjjel. Mindég éj van, mindég késő van. Lásza, ez az én örök világosságom, az én ki nem alvó hajnalom. Nagyon szeretném, ha komolyan venné e soraimat s megbocsájtaná, hogy alantibb ember létemre tanácsal és jóindulattal szolgálók önnek. Valósággal szégyenlem már, hogy mindég ezt a vashurt pengetem s papolok, káromkodom, ordítok a magam mulattatására s a mások jogos, keserű bosszankodására. De annyi az életerőm, hogy valósággal az örület céltalan buzgalma lepott már meg. Sokszor szeretnék apostolruhába öltözni s végigjárni e világot, megkopogtatni minden kunyhó és palota ablakát, hogy szegény embertársaimnak, akiket most szárok és gyűlölök, adjak a tűzemből s kivezessem őket az unalom mocsarából s a köznapiság poklából. A múltkor azt álmodtam, hogy egy óriási tűzes csikóvá változtam s véres körmökkel, vérbenforgó szemekkel szágúdoztam és repültem egy óriási napfényben izzó homoksivatagon. — De lejjebb. (Vagy talán fölébb?) Ahogy tetszik. Ezt mondtam s nagy tisztelettel és őszinte szeretettel. Mindennél több Ibsen és Nietzsche: ők a mai kor megváltói...

Egy intim drámát írtam Novicius címen

Juhász Gyula írja:

...Valami szürke józanság fog el mostanában. Istenek alkonya, álmok, illúziók, eszmék, teoriák alkonya. — Mintha tévesztett életre néznék vissza. Mintha mérgezett volna a lelkem. Alomország királya hirtelen a bölcs banalitásokkal szemben találja magát, az élet okos bolondságaival és olcsó igazságaival szemben és a király úgy érzi, hogy detronizáltak. — Nietzsche... olvasni fogom újra, olvasni fogom, mint a siralmházban busuló a Rózsa Sándor históriáját. (Kissé tulmerész, nemde?) — „Édes méreg, kerüld őket” — mondja a Kis Káté, amelyet én jórészen már elfelejttem. — Kosztolányi, Kosztolányi, erre válaszoljon, nincs-e igazam:

(Most jön, ami még nem volt.)

Ha boldogok akarunk lenni, ha emberi életet akarunk élni, ha egyáltalán existálni óhajtunk, mi „lángeszek”, „modernék”, „übermenschek” és egyéb csepürágók, akkor komédiásoknak kell lennünk és takaros bukfeneket kell hánynunk a nagyérdemű közönségnek. — Nem lehet a fának eltépni a gyökerét, amely a buta, de termő és életető humushoz csatolja. — Verszegény eszmék, halálos betegségek —, úgy fáj a szívem, majd megreped, amikor ezeket írom. Oly furcsa érzés szorongat, oly különös, édesbus. Talán most egy szöke olvasómra gondolok. — Kosztolányi, Kosztolányi, így nem mehet tovább. Én élni akarok és nekem nincsenek cselédek. Én közönséges akarok lenni, hogy valakinek tartsanak! Azt hiszem, ez örültebb levél, mint a tisztelt Mohácsi uré. bár ez igen józan. Mohácsival rég leszámoltam. Egyik oka kiabándulásomnak. Ó a nagy „modern”, az „új”. — Elien Babics Mihály, az aranvos kedélyű, humorizáló, szatirizáló szekszárdi csász. Az édesbus mosoly, a halk accordok, a szelíd guny, a csöndes megadás embere. De még inkább élje Zalai Béla, aki él és él és él, reneszánszi módon, buján, derekasan. Bauer Herbert is éljen ám, aki az analógiát tanulmányozza a nénnelvben. — Mi az a Balzac-kura? Szorgalom? Az több, mint kénel. Oláh Gábor kérve kéri a Ch. Harold fordítást címére küldje el. Gyökössv igazgató szívvel üdvözl. Én lelkemből. (Egy intim drámát írtam „Noviciusok” címen, amit most nem vagvok hálándó letisztázni. Maga lesz első (és tán utolsó) olvasója. A hőse én vagvok...

U. I. Nem tudom, milven véleményem lesz rólam e firka olvasása után. Beteges írás biz ez „zavaros ének”, de hát az egészségre törekszik s mintegy levélben akarja a kórt kifakasztani. — Magam is végtelen, dermesztő önmegvetéssel vagvok önmagam iránt, de még-

Budapesti bus redakciókban

AzóE a levelek, amelyeket 1905 augusztusától kezdve írt Juhász Gyula Kosztolányi Dezsőnek, még nem kerültek elő, lehet, hogy el is kallódtak. Juhász Gyula azonban megőrizte barátjától kapott leveleit és ezekből a levelekből igen érdekes dolgokat lehet megállapítani, többek között azt is, hogy a két fiatal költő testvéri, baráti kapcsolata nagyon sokáig nem lazult meg. Állandóan figyelték egymást, akármilyen messze kerültek is egymástól. Juhász Gyulát kinevezték segédtanárrá az egyetem elvégzése után és elküldték a messzi végekre, Máramarosszigetre, Szokolcára. Kosztolányi pedig fészket rakott budapesti bus redakciókban. Kosztolányi levelei elárulják azt is, hogy állandóan munkára, alkotásra serkentgették egymást, elküldözgették egymásnak új verseiket, írásaikat és a legszigorubb kritikuskal voltak egymásnak.

Enfin... — írja Kosztolányi 1905 augusztus 3-án Szabadkáról. — Ez a felkiáltás két dologra vonatkozik: elsősorban töprengéseim konkluziója, mert töprengtem és bosszankodtam, hogy miért nem írt, ha megírtá; másodsorban és talán mindenekelőtt üdvözlét és tisztelőnyilvánítás önnek szemben, hogy utolsó leveleiben tett ama állítását, hogy eváltalan nem írt, oly hamar és fénveser meghazudtolta a „Szeged és Vidéke”-ben közölt szép műfordításával. Az utóbbi időben nem jó szemmel néztem önt. Komolyan féltettem, hogy félre fogja magát ismerni s hamar megújja a har-

cot, amelyet a halhatatlanságért, az én nézetem szerint a tisztességes életért és halálért vívunk kell. Az én örömem, hogy észrevételem csalt. Ez a műfordítás egyenrangú Abrányi Emilével s költői kvalitása mellett tanulságot szolgáltat arról is, hogy írója e'égge, sőt jól érti a francia nyelvet. Ez azonban nem elég. Értse meg a dolgot: önnek alkotni kell, sok tehetséges, különös és értékes emberrel találkoztam az életben, de állíthatom, hogy oly vérbeli költővel (nem hízegés, de még bók sem, mivelhogy a temperamentumra és nem a művek értékére vonatkozik), oly más világban élő, igazán született bohémnel, mint ön, soha. Álmodozni kritikus-babérokrol, nyelvész-sikerekről és hasonlókról: lehet; költőnek lenni és lenni akarni (nem-e egy-e a kettő?) azonban kö-e'esség. Ön nem akar költő lenni. Mondja, mi lesz? Hivatalnok, tanár, pincér: mindegyik állásra egyformán mamlasz, ügyetlen és buta. Ismeri Bürgernek azt az epigrammáját, hogy a fülemilék, az erőstorku, világítavaszt hirdető fülemilék nem születtek lisztesszák cipelésére? És ön lisztesszákot akar hordani? Bocssássa meg ez öleletes és vázlatos tanítást, de higgye meg, sokkal komolyabb alapja van neki, mint látszik. A tanulmány-szerzést és az anyaggyűjtést méltányolom, senki sem nagyobb gyűlölője az ifjúkori költői handabandázásnak, mint én; de nem szabad megfélekezünk arról sem, hogy a lelkünkben levő köl-